

І. О. Рощина, к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і процесу Національного авіаційного університету
С. О. Циганій, асистент кафедри кримінального права і процесу Національного авіаційного університету

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТ. 6 (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД) ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ТА ПОРІВНЯННЯ ЇЇ З НОРМАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Исследуются вопросы соответствия норм уголовного права Украины статье 6 Европейской конвенции о защите прав человека и основоположных свобод.

Досліджуються питання відповідності норм кримінального права України статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

The questions of accordance of norms of criminal right for Ukraine of Article 6 of European convention about the protection of human rights and fundamental freedoms are researched.

Згідно зі ст. 6 Європейської конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обгрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення¹.

Стаття 6 Європейської конвенції гарантує право на справедливий суд, але не встановлює ніяких правил стосовно допустимості доказів чи способу їх оцінки. Це питання регулюється головним чином національним законодавством та судами.

У законодавстві України також є норми, які передбачають право громадянина України на справедливий суд. Так, ст. 1 КК України вказує, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Викладені вище у ст. 1 КК України положення дають підстави для захисту своїх прав і свобод учасниками кримінального провадження. Однак

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Право України, 2010. – № 10. – С. 215-225.

кількість заяв, що спрямовуються громадянами України до Європейського суду з прав людини, та кількість рішень, які приймаються за цими заявами, свідчать, що ця стаття носить виключно декларативний характер.

Аналізуючи права обвинуваченого згідно зі ст. 6 Європейської конвенції та зіставляючи їх з правами, викладеними у КК України, можна зробити такі висновки:

1) критерій «розумного строку», про який ідеться у ст. 6, є достатньо суб'єктивним поняттям і залежить від того, яке саме кримінальне провадження розглядається. Складність кримінального провадження, підхід до розгляду конкретного кримінального провадження, окремі аспекти підозрюваного, обвинуваченого та підсудного, що могли вплинути на продовження строку кримінального провадження, а також певні обставини, які виправдовують більш тривалий строк судового розгляду, є тими факторами, які Європейський суд бере до уваги, з'ясовуючи, чи відповідає кримінальне провадження стандартам «розумного строку»;

2) права, які закріплені в ст. 6 Європейської конвенції, можуть застосовуватися не тільки в ході судового розслідування, а й на стадіях, що передують йому (дівання, досудове розслідування), і які слідують після закінчення судового розгляду й постановлення вироку.

З метою врегулювання існуючих протиріч між Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод та законодавством України, на нашу думку, необхідно:

1. Доповнити Кримінальний процесуальний кодекс України ст. 114.1 такого змісту:

«Стаття 114.1. Розумний строк кримінального провадження

1. Кримінальне провадження здійснюється в розумний строк.

2. При визначенні розумного строку кримінального провадження, який включає період з моменту пред'явлення підозри у вчиненні злочину до моменту припинення кримінального провадження або винесення обвинувального акта, враховуються такі обставини, як правова й фактична складність кримінального провадження, поведінка учасників кримінального провадження, достатність та ефективність дій суду, прокурора, керівника слідчого органу, слідчого, начальника підрозділу дівання, органу дівання, дівавача.

3. Обставини, пов'язані з організацією роботи органів дівання, слідства, прокуратури і суду, а також розгляд кримінального провадження різними інстанціями не можуть братися до уваги як підстава для перевищення розумних строків здійснення кримінального провадження.

4. У разі, якщо після надходження кримінальної справа до суду справа тривалий час не розглядається і судовий процес затягується, зацікавлені

ні особи мають право звернутися до голови суду із заявою про прискорення розгляду справи.

5. Заява про прискорення розгляду кримінальної справи розглядається головою суду в термін не пізніше 5 діб від дня надходження цієї заяви до суду. За результатами розгляду заяви голова суду виносить мотивовану постанову, в якій може бути встановлений термін проведення судового засідання у справі та (або) можуть бути прийняті інші процесуальні дії для прискорення розгляду справи».

2. Доповнити Кримінальний кодекс України ст. 374¹ такого змісту:

«Стаття 374¹. Порушення права на розумний строк кримінального провадження

Порушення права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного на розумний строк кримінального провадження, вчинене особою, яка провадить дізнання, слідчим, прокурором або суддею, – карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років».

О. О. Житний, к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ УКРАЇНИ ТА МЕХАНІЗМ ВСТАНОВЛЕННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ (ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ)

Розглянуто деякі теоретичні та нормативні аспекти впливу міжнародних правових угод держави на встановлення підстав відповідальності за кримінальні правопорушення та механізм її реалізації.

Рассмотрены некоторые теоретические и нормативные аспекты влияния международно-правовых договоров государства на установление оснований ответственности за уголовные правонарушения и механизм ее реализации.

Some theoretical and normative aspects of influence of international and legal agreements of the state on establishment of grounds of responsibility for criminal offences and on the mechanism of its realization are considered.

1. Після отримання Україною незалежності її успіхи в розбудові демократичної й правової держави залежать, зокрема, від узгодження ві-

світняного права й окремих його галузей із міжнародними стандартами охорони прав і свобод людини та громадянина, готовності національної законодавчої й виконавчої влади забезпечити співробітництво країни з міжнародною демократичною спільнотою у вирішенні всесвітніх і регіональних проблем, у тому числі й такої, як загрози злочинності. Особливою гострото питання зв'язків із міжнародним правом механізмів кримінально-правового реагування на злочини (серед яких центральне місце належить кримінальній відповідальності) набули в ході правової інтеграції, яка у ХХІ ст. стала однією з провідних тенденцій розвитку вісвітняних держави й права.

2. Україна є учасницею десятків міжнародних договорів, предмет яких стосується кримінально-правового реагування на злочини (наприклад, це Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р., Конвенція РЄ про попередження тероризму 2005 р. та тощо). Участь у них вимагає не лише вносити корективи до законодавства про кримінальну відповідальність, а й здійснювати практичні заходи з реалізації взятих на себе міжнародних зобов'язань в «антикримінальній» сфері національної правової політики. Існування значної кількості міжнародних конвенцій, предмет яких так чи інакше стосується сфери відносин, яку традиційно «обслуговує» (регламентує, регулює, охороняє) кримінальне право України, створило, з урахуванням визнання Конституцією України частиною національного законодавства чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, досить широку область, в якій ця галузь «контактує» з міжнародним правом. Міжнародні договори впливають і на встановлення та реалізацію на національному рівні відповідальності за кримінальні правопорушення (кримінальної відповідальності).

3. Для з'ясування ролі міжнародних договорів (конвенцій) у механізмі формування підстав кримінальної відповідальності та в її реалізації важливо оцінити можливість їх безпосередньої дії (застосування правоохоронними й судовими органами влади держави) у правовідносинах, які реалізуються в межах кримінально-правової юрисдикції нашої держави. Про таку можливість свідчать деякі міркування теоретичного характеру, її допускають норми чинного законодавства. У своїх конституційних актах Україна проголосила пріоритет загальновизначаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права (розділ X Декларації про державний суверенітет України) і зобов'язалася вважати частиною національного законодавства чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 9 Конституції